

Vertalen uit het Spaans

TEKST EN UITLEG

STELLA LINN
MIEL SLAGER

Over dit boek

Wat is het in kort bestek?

Dit boek omvat een aantal oefenteksten en uitwerkingen om de algemene vertaalvaardigheid in het Nederlands van enigszins gevorderde studenten Spaans te verbeteren. In het eerste deel worden authentieke en grotendeels actuele teksten uit Spanje en Spaans-Amerika gepresenteerd met een variatie aan thema's, teksttypen en vertaalproblemen. We gaan ervan uit dat vertalers in een concrete situatie met een communicatief doel werken, voor een publiek en een opdrachtgever die een bepaalde prestatie van hen verwachten. Daarom is bij elke brontekst een realistische vertaalinstructie geformuleerd. Bij alle teksten geven we uitgewerkte vertalingen met commentaar op problemen. Om te laten zien dat er nooit één perfecte oplossing is, wordt bij elke uitwerking ook een aantal vertaalvarianten aangereikt. In het tweede deel, de vertaalgrammatica, wordt een grote hoeveelheid vertaalproblemen op systematische wijze behandeld en van illustratieve voorbeelden voorzien. Vanuit de vertaalgrammatica wordt een aantal keren naar de teksten verwezen en omgekeerd.

Wat is het niet?

Dit is geen handleiding om juridisch of medisch vertaler of vertaler op welk vakgebied dan ook te worden. Wij vinden niet dat je kunt pretenderen in het bestek van één boek een vertaler, laat staan een gespecialiseerd vertaler op te leiden. Wel geven we een aantal keren een voorproefje van teksten met enigszins (en soms meer) gespecialiseerd taalgebruik, zodat de gebruiker een idee krijgt van de vertaalproblemen die samenhangen met boven het 'algemene' niveau uitstijgend taalgebruik.

Het is qua vertaalcompetentie niet helemaal een beginnersboek; we gaan ervan uit dat de student bij het verwerven van taalvaardigheid Spaans al impliciet of expliciet heeft kennism gemaakt met het verschijnsel vertalen en daarin een zekere basisvaardigheid heeft verworven.

En tot slot is het allerm minst een uitputtend overzicht van alle mogelijke teksten rond de gekozen thema's. We willen binnen de beschikbare ruimte de thema's illustreren aan de hand van diverse teksttypen, zodat de gebruiker kennism aakt met taalgebruik dat hierin vaak gehanteerd wordt.

Voor wie is het bedoeld?

Dit boek is in de eerste plaats bestemd voor studenten en beginnende vertalers Spaans-Nederlands die al over een redelijk solide taalvaardigheid Spaans en over enige notie van vertalen beschikken en die zich verder willen bekwamen in het vertalen, of een wat weggezakte vaardigheid hierin willen ophalen. We denken met name aan studenten aan academische en hbo-vertaalopleidingen, of een universitaire studie Spaans met een of

meer vertaalonderdelen. Daarom spreken we de lezer in de commentaarteksten ook met 'je' aan. Voelt u zich hierdoor niet aangesproken, vervangt u deze informele vorm dan alstublieft overal door 'u'. Onze doelgroep wordt gevormd door Nederlandstaligen, waaronder we mensen met Nederlands als moedertaal verstaan. We houden echter de (Noord-) Nederlandse normen aan en geven in principe geen Zuid-Nederlandse (Vlaamse) varianten.

Het boek is daarnaast bestemd voor docenten aan vertaalopleidingen die de beperkte onderwijstijd die ze hebben bij voorkeur gebruiken voor interactief face-to-face contact en studenten daarbuiten graag willen verwijzen naar een boek waarin ze, al dan niet met extra instructies, door middel van zelfstudie hun vertaalvaardigheid kunnen trainen. Elementen uit het boek kunnen natuurlijk ook tijdens colleges of lessen behandeld worden.

Wat staat erin?

Dit boek valt globaal in twee delen uiteen. Het bevat in de eerste plaats een aantal teksten rond acht thema's, die zo gekozen zijn dat daarin verschillende teksttypen en bijbehorend taalgebruik voorkomen. Bij alle teksten wordt een uitwerking in de vorm van een vertaling met varianten en commentaar geboden. Natuurlijk kunnen we altijd maar een beperkt aantal varianten opnemen; het is dan ook niet zo dat een niet genoemde variant per se onacceptabel of fout zou zijn. Bij alle bronteksten is een vertaalinstructie geformuleerd die aan de vertaalpraktijk ontleend zou kunnen zijn. Af en toe worden daarnaast suggesties voor extra verdieping of uitbreiding gegeven. De eerste tekst van elk hoofdstuk is in principe een vrij korte en soms wat makkelijker te vertalen tekst.

Het tweede deel van het boek (herkenbaar aan de blauwe rand langs de bladzijden) wordt gevormd door de vertaalgrammatica, een verzameling observaties en richtlijnen die een aanvulling biedt op de gangbare overzichtswerken over het Spaans. Een gewone grammatica geeft een zo compleet mogelijke beschrijving van een taal en richt zich niet speciaal op vertalers in spe; in onze vertaalgrammatica komen juist de aspecten aan bod die bij het vertalen uit het Spaans problemen kunnen opleveren.

Naast die hoofdgedeeltes – en dit voorwoord – bevat het boek de volgende informatie: in paragraaf 1 van de Inleiding worden verschillende problemen behandeld die te maken hebben met de aard en functie van de brontekst of de vertaling en die (mede) bepalend zijn voor de vertaalstrategie. Aan het einde hiervan is een register op teksttype van de te vertalen teksten opgenomen. In paragraaf 2 wordt een algemene vertaalinstructie gegeven in de vorm van een stappenplan. Achterin staat behalve een bronvermelding van alle teksten een uitgebreid register op trefwoord.

Hoe is het boek te gebruiken?

De meest voor de hand liggende toepassing is dat studenten aan de hand van een bepaald thema, teksttype of vertaalprobleem een tekst of een gedeelte daarvan vertalen en daarna hun vertaling vergelijken met de gegeven vertaling en het commentaar bekijken. Zij kunnen vervolgens de paragrafen van de vertaalgrammatica die daarbij aan bod komen bestuderen. De omgekeerde volgorde is natuurlijk ook mogelijk: eerst wordt een bepaald vertaalprobleem behandeld en studenten zoeken er tekstfragmenten bij waarin dit pro-

bleem aan de orde komt. Hierbij wordt uitgegaan van een grote mate van zelfwerkzaamheid; contactmomenten met een docent zouden dan vooral kunnen worden benut voor het bespreken van vragen als ‘is deze vertaling óók goed, dan wel acceptabel?’, of – voor zover niet in het commentaar toegelicht – ‘welke vertaling past het best in context x en waarom?’. Idealiter nemen studenten voorafgaand aan het maken van elke vertaling het Stappenplan door, om zich een degelijke werkwijze eigen te maken.

Studenten kunnen via zelfstudie individueel in dit boek werken, maar natuurlijk kunnen zij ook samenwerken. De een kan dan bijvoorbeeld de vertaling maken en de ander doet de revisie, en bij een volgende tekst of andere vertaalinstructie worden de rollen omgedraaid.

Door middel van extra opdrachten (of aanwijzingen van de docent) kunnen studenten dieper op de stof ingaan en bijvoorbeeld achtergronden van een bepaald in de tekst behandeld fenomeen uitzoeken, Nederlandse en / of Spaanse teksten over hetzelfde thema uitspitten of nader contrastief-taalkundig onderzoek doen. Vanuit de vertaalgrammatica werkend kan een docent ook de instructie geven in of buiten het boek adequate voorbeelden bij een daar behandeld probleem te laten zoeken.

Een enkel voorbeeld, met betrekking tot de tekst *Parto normal*. De student kan, eventueel na lezing van het Stappenplan, de brontekst vertalen, deze vertaling vergelijken met de modelvertaling met varianten, het gegeven commentaar bekijken en de genoemde paragrafen uit de vertaalgrammatica bestuderen. Als extra vertaal oefening zou hij of zij de informatie kunnen verwerken dat de doelgroep gevormd wordt door hoger opgeleide oudere moeders en dat het taalgebruik aan hen aangepast dient te worden. Geïnteresseerden zouden zich daarnaast kunnen verdiepen in interculturele verschillen die uit de tekst naar voren komen, zoals het feit dat de Nederlandse thuisbevalling in Spanje – en in België – niet of nauwelijks voorkomt, en nagaan welke consequenties dit verschil heeft voor de vertaling. Voor Vlaamse studenten is het waarschijnlijk zinvol de gegeven vertaling aan te passen aan het taalgebruik en de situatie in Vlaanderen. Op basis van onder andere het item ‘perspectiefwisseling’ uit de vertaalgrammatica kan de docent voorbeelden hiervan bespreken of meer gevallen door de student laten opsporen. Ook het aanleggen van een tweetalige terminologielijst over het thema zou nuttig kunnen zijn.

Waar komen de teksten vandaan?

De teksten zijn voor het grootste deel afkomstig uit recente en gevarieerde bronnen als brochures, websites, kranten en tijdschriften uit Spanje en Spaans-Amerika (zie de bronvermelding op blz. 252). Het gaat in alle gevallen om authentieke teksten, waaraan soms iets gesleuteld is; zo zijn aperte fouten, voor zover vertaalkundig irrelevant, gecorrigeerd en is een aantal teksten in enige mate ingekort.

Wie zijn de auteurs?

Stella Linn werkte mee aan de woordenboeken Spaans van Wolters (Ster) en Van Dale, was vertaaldocent bij de particuliere tolk-vertalersopleiding ITV en werkte drie jaar als vertaalster bij de Europese Unie in Brussel. Sinds 1990 is zij als docent vertalen, vertaalwetenschap en taalverwerving verbonden aan de Rijksuniversiteit Groningen. Zij is

gepromoveerd op een methode om vertaalde poëzie te beschrijven (*Dichterlijkheid of letterlijkheid? Prioriteiten in de Spaanse vertalingen van Nederlandstalige poëzie*, Thesis Publishers 1998).

Miel Slager doceerde taalvaardigheid en vertalen Spaans aan de Universiteit Utrecht. Hij publiceerde in 1990 bij uitgeverij Coutinho een voorloper van dit boek: *Valkuilen en valse vrienden, leidraad voor het vertalen Spaans-Nederlands*. Verder is hij de auteur van de *Prisma Grammatica Spaans* (Utrecht, Het Spectrum) en van een woordenboek van Spaanse woorden met vaste voorzetsels: *Diccionario de uso de las preposiciones españolas* (Madrid, Espasa-Calpe).

Wat betekenen de symbolen en kleuren?

Een superscript-letter (^a) in een uitwerking verwijst naar een variant in de vertaling.

Een superscript-cijfer (¹) in een uitwerking verwijst naar commentaar op de vertaling, dat in blauw is gezet. Als er na een passage vertaalde tekst zowel varianten als commentaar worden gegeven, staan de varianten als eerste genoemd.

Vierkante haken in een vertaling of in een voorbeeld geven facultatieve stukjes tekst aan. Ronde haken corresponderen met ‘echte’ haakjes.

Schuine strepen wijzen op varianten, zoals in ‘In de conclusie van dat rapport / van dat stuk zeggen zij het volgende’.

De vertaalgrammatica is gemarkeerd door een blauwe rand langs de bladzijden. Naar de paragrafen van de vertaalgrammatica wordt verwezen met een →.

Blauwe tekst in de voorbeelden in de vertaalgrammatica geeft aan waar het in die voorbeelden om gaat.

Een asterisk (*) vóór de taaluiting geeft in een voorbeeld een fout aan, zoals in ‘*het feit welk ...’; een twijfelachtige oplossing wordt gemarkeerd met een mini-vraagteken vóór de taaluiting, zoals in: ‘het liedje dat / [?]wat hij daarna zong’.

Suggesties?

Wij houden ons graag aanbevolen voor suggesties ter verbetering van dit boek. Deze kunnen naar de uitgever worden gestuurd (info@coutinho.nl). Bij voorbaat dank!

Stella Linn en Miel Slager
mei 2007

Inhoudsopgave

Inleiding	15
1 Oriëntatie op teksttype en functie	15
1.1 Informatieve teksten	15
1.2 Persuasieve teksten	18
1.3 Directieve teksten	19
1.4 Expressieve teksten	20
1.5 Register op teksttype	22
2 Richtlijn voor het vertalen: een stappenplan	23
Opgaven en uitwerkingen	27
1 La cultura	29
<i>Opgaven</i>	
1.1 Buñuel	29
1.2 Pelota vasca	29
1.3 Moda	30
1.4 El entierro de la sardina	32
1.5 La historia interminable	33
1.6 Cantautores	34
1.7 Invierno y aceituna	35
<i>Uitwerkingen</i>	
1.1 Buñuel	37
1.2 Pelota vasca	38
1.3 Moda	39
1.4 El entierro de la sardina	40
1.5 La historia interminable	42
1.6 Cantautores	43
1.7 Invierno y aceituna	47
2 El turismo	50
<i>Opgaven</i>	
2.1 Etiqueta	50
2.2 Lo mejor del Perú	50
2.3 Reseña restaurantes	53
2.4 Turismo Rural	54
2.5 El overbooking	55
<i>Uitwerkingen</i>	
2.1 Etiqueta	57
2.2 Lo mejor del Perú	57
2.3 Reseña restaurantes	60
2.4 Turismo Rural	62
2.5 El overbooking	64

3	Los niños	68
	<i>Opgaven</i>	
3.1	Las chapas	68
3.2	Ludoteca	68
3.3	Alumnos inmigrantes	70
3.4	Pipistop	70
3.5	El juego en la infancia	72
	<i>Uitwerkingen</i>	
3.1	Las chapas	74
3.2	Ludoteca	75
3.3	Alumnos inmigrantes	77
3.4	Pipistop	78
3.5	El juego en la infancia	81
4	El agua y la tierra	84
	<i>Opgaven</i>	
4.1	El Niño	84
4.2	Las medusas	84
4.3	Llamas sobre el agua	86
4.4	Turleque	87
	<i>Uitwerkingen</i>	
4.1	El Niño	89
4.2	Las medusas	90
4.3	Llamas sobre el agua	92
4.4	Turleque	94
5	Literatura	97
	<i>Opgaven</i>	
5.1	La lluvia	97
5.2	La salvación	98
5.3	Leyenda del dragón	98
5.4	Fernando Lalana	101
5.5	Amores perros	102
5.6	La prueba	104
	<i>Uitwerkingen</i>	
5.1	La lluvia	106
5.2	La salvación	108
5.3	Leyenda del dragón	109
5.4	Fernando Lalana	113
5.5	Amores perros	116
5.6	La prueba	118

6	La salud	122
	<i>Opgaven</i>	
6.1	Couldina	122
6.2	Dormidina 1	122
6.3	Dormidina 2	123
6.4	ITS: Preguntas frecuentes	125
6.5	Acrilamida	127
6.6	Los antibióticos	128
6.7	El parto normal	129
	<i>Uitwerkingen</i>	
6.1	Couldina	132
6.2	Dormidina 1	133
6.3	Dormidina 2	134
6.4	ITS: Preguntas frecuentes	137
6.5	Acrilamida	140
6.6	Los antibióticos	142
6.7	El parto normal	145
7	Economía y sociedad	149
	<i>Opgaven</i>	
7.1	Comisiones Obreras	149
7.2	Comercio justo	150
7.3	Air Madrid	151
7.4	Prensa gratuita	152
	<i>Uitwerkingen</i>	
7.1	Comisiones Obreras	154
7.2	Comercio justo	156
7.3	Air Madrid	157
7.4	Prensa gratuita	159
8	El derecho y la política	163
	<i>Opgaven</i>	
8.1	La adopción	163
8.2	Lenguas cooficiales	164
8.3	Crédito Hipotecario	165
8.4	Carta abierta	166
8.5	Cómo formular la queja	167
	<i>Uitwerkingen</i>	
8.1	La adopción	169
8.2	Lenguas cooficiales	171
8.3	Crédito Hipotecario	173
8.4	Carta abierta	175
8.5	Cómo formular la queja	178

Vertaalgrammatica	181
1 Inleiding	183
2 Lexicale kwesties	183
2.1 Woorden met afgesloten betekenis	183
2.2 Overbodige woorden	184
2.3 Van oorsprong Latijnse of Romaanse woorden	185
2.4 <i>Falsos amigos</i>	185
2.5 Woordvorming	188
2.5.1 Samengestelde woorden in het Nederlands	188
2.5.2 Samengestelde woorden in het Spaans	188
2.5.3 Afgeleide bijvoeglijke naamwoorden	189
2.6 Verandering van woordsoort	189
2.6.1 Werkwoorden in plaats van zelfstandige of bijvoeglijke naamwoorden	189
2.6.2 Werkwoorden met of zonder <i>se</i>	191
2.6.3 Actief of passief gebruikte werkwoorden	191
2.7 Perspectiefwisseling	192
2.8 Handelingen die iemand laat uitvoeren	193
2.9 Uitroepen, verwensingen etc.	193
2.10 Realia	194
2.10.1 Namen van personen	194
2.10.2 Namen van zaken	195
2.11 Vaktermen	197
2.11.1 Vaktermen als <i>falsos amigos</i>	197
2.11.2 Termen komen ook als gewone woorden voor	198
2.11.3 Cultureel bepaald gebruik van termen	198
2.12 Modale partikels in het Nederlands	199
3 Lidwoorden	199
3.1 Gebruik van bepaalde lidwoorden	199
3.2 Vertaling van <i>unos</i>	199
3.3 Ontbrekende lidwoorden in bijstellingen	200
4 Voornaamwoorden	201
4.1 Persoonlijke voornaamwoorden	201
4.2 Betrekkelijke voornaamwoorden	201
4.2.1 Met zichtbare antecedenten	202
4.2.2 Met ingesloten antecedenten	203
4.2.3 Terugwijzend <i>el que</i>	203
4.2.4 Verkorte constructie bij samenloop van voorzetsels	204
4.3 Bezittelijke voornaamwoorden	204
4.4 Onbepaalde voornaamwoorden	205
5 Terugwijzen en vooruitwijzen	206

6	Voorzetsels	207
6.1	Samentrekking van twee Spaanse voorzetsels ongedaan maken	207
6.2	Bijzinnen of voorzetselconstructies	208
7	Bijvoeglijke naamwoorden, bijvoeglijke bijzinnen en bijvoeglijke bepalingen	209
7.1	Plaats van bijvoeglijke naamwoorden ten opzichte van zelfstandige naamwoorden	209
7.2	Plaats van bijvoeglijke naamwoorden ten opzichte van elkaar	209
7.3	Bijvoeglijke bijzinnen en bijvoeglijke bepalingen	210
7.3.1	Soorten bijvoeglijke bijzinnen	210
7.3.2	Uitbreiding bijvoeglijke bepalingen tot bijzinnen, en omgekeerd	211
8	Bijwoorden, bijwoordelijke bijzinnen en bijwoordelijke bepalingen	213
8.1	Bijwoorden	213
8.2	Omzetting in hoofdzinnen	214
8.3	Voorwaarden formuleren	215
8.4	Ontkennende zinnen	216
8.5	Verandering van zinstype	218
8.6	<i>Perífrasis verbal</i>	218
9	Verbindingselementen	219
9.1	Inleiding	219
9.2	De <i>gerundio</i> als verbindingselement	221
9.3	Leestekens in plaats van lexicale verbindingselementen	221
9.4	<i>Para que</i>	222
10	Trappen van vergelijking	222
11	<i>Subjuntivo</i> en <i>indicativo</i>	223
11.1	Inleiding	223
11.2	<i>Subjuntivo</i> in bijvoeglijke bijzinnen	223
11.3	<i>Subjuntivo</i> in bijwoordelijke bijzinnen	224
11.3.1	Na <i>aunque</i>	224
11.3.2	Na <i>de forma que</i> e.d.	225
11.4	<i>Subjuntivo</i> in onderwerps- en voorwerpszinnen	225
12	Infinitieven en werkwoordstijden	226
12.1	Infinitieven	226
12.1.1	'Het' + infinitief + 'van'	226
12.1.2	Infinitieven in een opsomming	226
12.2	<i>Imperfecto</i> en <i>indefinido</i>	227
12.3	<i>Perfecto</i>	228
12.4	Verleden tijden van werkwoorden als <i>deber</i> en <i>poder</i>	228
12.5	<i>Presente de indicativo</i>	229
12.6	<i>Futuro</i>	229

13	Concordantie	230
13.1	Inleiding	230
13.2	Zinstype <i>la mayoría de ellos tienen problemas</i>	230
13.3	Zinstype <i>los españoles lo decimos de otra forma; algunos creemos que no es así</i>	231
14	Onpersoonlijke zinnen	231
14.1	Onpersoonlijke constructies in het Nederlands	231
14.2	Spaanse zin wordt in het Nederlands onpersoonlijk	233
15	Problemen rond samengestelde zinnen	233
15.1	Inleiding	233
15.2	Bijvoeglijke bijzinnen met een ingebedde complementszin, zinstype <i>la solución que es seguro que hará desaparecer el problema</i>	234
15.3	Bijvoeglijke bijzinnen verkort tot deelwoordconstructies, zinstype <i>la solución propuesta por este señor ha causado muchos problemas</i>	235
15.4	Absolute constructies, zinstype <i>solucionado este problema, nos vamos a dedicar a otras cosas</i>	236
15.5	Bijvoeglijke bijzinnen met het werkwoord in de 1e of 2e persoon, zinstype <i>así se trata aquí a quienes no somos nacionalistas</i>	237
15.6	Onderwerps- en voorwerpszinnen met een infinitief erin, zinstype <i>no hacer nada no es una opción</i>	238
15.7	Voorwerpszinnen voorafgegaan door een voorzetsel, zinstype <i>contamos con que será una niña</i>	238
15.8	Infinitiefconstructies met modale betekenis	240
16	Nadruk leggen	240
16.1	Inleiding	240
16.2	Gekloofde zinnen	241
16.3	Zinsaccenten	242
17	Reeksen en opsommingen	243
18	Discourse markers	243
18.1	Inleiding	243
18.2	<i>De hecho</i>	243
18.3	<i>En definitiva</i> en verwante uitdrukkingen	244
18.4	<i>En todo caso</i> en verwante uitdrukkingen	246
18.5	<i>Así</i>	247
18.6	<i>Y es que</i>	248
19	Leestekens en hoofdletters	249
19.1	Komma's	249
19.2	Aanhalingstekens	249
19.3	Puntjes	250
19.4	Hoofdlettergebruik	251
	Herkomst van de opgenomen teksten	252
	Register	254

Inleiding

1 Oriëntatie op teksttype en functie

Hoe vertaal je teksten met een hoog informatief gehalte, bijvoorbeeld een krantenbericht of een handleiding? Wat doe je met een tekst waarmee de auteur zijn publiek wil overtuigen, zoals een advertentie of een politiek pamflet? Hoe ga je om met fouten of met cultuurspecifieke elementen in de brontekst? Het antwoord op dit soort vragen hangt af van allerlei factoren, met name het type tekst, de functie die de vertaling in de doelcultuur krijgt en de (veronderstelde) achtergrond, kennis en verwachtingen van het publiek. In de vertaalpraktijk kunnen ook de wensen of instructies van de opdrachtgever bepalend zijn voor de te hanteren strategie. Het is aan te raden om voor je met vertalen begint over al deze factoren informatie te verzamelen.

Omdat je als vertaler in elk geval houvast hebt aan het type waartoe een tekst behoort, geven we hier een beknopt overzicht van de meest voorkomende teksttypen. Deze zijn op verschillende manieren onder te verdelen, onder meer in informatieve, persuasieve, directieve en expressieve teksten. De grenzen hiertussen zijn niet altijd duidelijk te trekken en een tekst heeft maar zelden één functie; over het algemeen is er sprake van een mix, waarbij echter wel een bepaalde functie dominant is. Het is voor de vertaler belangrijk om te bedenken dat de oorspronkelijke functie of combinatie van functies niet altijd gelijk blijft in de vertaling, maar al naar gelang de situatie kan veranderen.

1.1 Informatieve teksten

Bij informatieve (of referentiële) teksten heeft het overbrengen van informatie de hoogste prioriteit. Denk hierbij bijvoorbeeld aan een handleiding voor een apparaat, een rapport of een nieuwsbericht. De lezer informeren hoeft echter niet het enige doel te zijn; zo kan een journalist zijn of haar boodschap best verpakken in een prachtig geschreven essay met fraaie beeldspraak en allitererende tussenkoppen. Over het algemeen zal het de bedoeling zijn dat deze teksten hun functie in de vertaling behouden. De vertaler moet er in dat geval in de eerste plaats voor zorgen dat de inhoud adequaat wordt overgebracht. Dit heeft consequenties voor eventuele mankementen; zo mag een wijdlopijge brontekst gestroomlijnd worden en worden kromme zinnen en slordigheden doorgaans gecorrigeerd. Een voorbeeld: in een interview met een econoom over het waterverbruik in Spanje staat als tussenkop *Agua del mar y otras medidas*. Aangezien ‘zeewater’ geen maatregel is, moet hier iets mee gebeuren. Uit de context blijkt het om ontziltingstechnieken te gaan, en zo zou de kop in vertaling dan ook kunnen luiden: ‘Ontzilting van zeewater en andere maatregelen’.

Een nette handelwijze is in de praktijk om bij grotere ingrepen contact op te nemen met de opdrachtgever of de auteur van de brontekst – als die te traceren is – om te verifiëren of iets wat fout lijkt, inderdaad niet klopt en verbeterd mag worden.

Rekening houden met de referentiële functie betekent ook dat de informatie gepresenteerd wordt volgens de conventies die in de doelcultuur gebruikelijk zijn. Dit houdt bij-

voorbeeld in dat de relatief lange zinnen waaraan Spaanse lezers gewend zijn regelmatig in stukken geknipt moeten worden (→ 15.1); zonder deze ingreep zou een Nederlandstalig publiek al snel het spoor bijster raken. Een voorbeeld uit ‘Heroína terapéutica’, een redactioneel commentaar uit *El País* d.d. 8-9-2003 over de aanpak van heroïneverslaving:

Frente a quienes defienden una actitud más bien abstencionista y de mínima intervención por parte de los poderes públicos en el alivio de los terribles efectos de la drogadicción, aplicando a quienes los sufren la nada compasiva y moralizante máxima de que ellos se lo han buscado, se abre camino la necesidad de que la Administración promueva políticas activas tanto de carácter asistencial como sanitario, al margen de prejuicios morales e ideológicos.

Sommige mensen vinden dat de overheid zich zo min mogelijk, of helemaal niet met het verzachten van de vreselijke gevolgen van drugsverslaving moet bemoeien en zij houden verslaafden dan ook streng en prekerig voor dat ze het allemaal aan zichzelf te wijten hebben. [nieuwe zin] Lijnrecht hiertegenover dringt bij anderen echter in toenemende mate, los van allerlei morele en ideologische vooroordelen, het besef door dat de overheid juist een actief hulpverleningsbeleid moet stimuleren.

Bij de vertaling van informatieve teksten leveren cultuurverschillen nogal eens problemen op. Het is ook dan belangrijk te weten wat er met de vertaling gebeurt en voor welk publiek deze bestemd is. Een voorbeeld is dit fragment uit een tekst over een bevalling, waarin wordt uiteengezet hoe je kunt weten of de bevalling is begonnen. Dit is onder andere te merken aan

la “ruptura de membranas” o “romper aguas”, que se te puede presentar sin contracciones y es una indicación para ir a la clínica u hospital

In Nederland, waar een fors percentage vrouwen thuis bevalt, is het breken van de vliezen op zich geen reden om naar het ziekenhuis of een privékliniek te gaan. Als er verder geen problemen zijn, wordt doorgaans volstaan met het bellen van de verloskundige. Bij de beoordeling van zo’n passage is de functie van de doeltekst bepalend voor de vertaalstrategie. Is de vertaling bedoeld om inzicht te geven in de Spaanse situatie, bijvoorbeeld voor Nederlandse vrouwen die in Spanje willen bevallen, dan moet de medische setting natuurlijk gehandhaafd worden; bestaat de doelgroep daarentegen uit lezer(e)s(sen) in Nederland, dan ligt het voor de hand om deze passage aan te passen. Let ook op mogelijke cultuurverschillen tussen Nederland en Vlaanderen: in België is de thuisbevalling ongeveer net zo zeldzaam als in Spanje.

Subtieler ligt het in dit zinnetje, afkomstig uit een artikel over het huwelijk van actrice Nicole Kidman met zanger Keith Urban, uit het Spaanse roddelblad *¡Hola!* (5-7-2006):

Nicole llegó a [la iglesia de] San Patricio con una puntualidad extrema, diez minutos después de la hora prevista.

Stel dat de vertaling gepubliceerd zou worden in een Nederlands societyblad, dan zou je het eerste zinsdeel kunnen vertalen als ‘kwam precies op tijd bij de kapel van St. Patrick’s College aan’ en het stukje na de komma – tenzij dat ironisch bedoeld was – weglaten.

Om te weten welk aspect van de informatie vertaald moet worden is het zinvol om per geval na te gaan wat de relevantie ervan in een tekst is. Dit geldt met name voor realia, cultuurspecifieke elementen die betrekking hebben op concrete zaken als instanties, data, historische evenementen en dergelijke (zie voor een algemeen overzicht hiervan D. Grit, 'De vertaling van realia', in T. Naaijken et al. (red.), *Denken over vertalen. Tekstboek vertaalwetenschap*, Vantilt 2004, pp. 279-286; concrete voorbeelden voor het Spaans geven R. van Epenhuysen en F. Kleinjan, *De taalvos Spaans. Valstrikken in de Spaanse taal*, Thomas Rap 1992). Neem bijvoorbeeld een feestdag als de Reyes Magos (Driekoningen) op 6 januari. Wanneer de datum van belang is, moet dat element behouden blijven. Mocht het echter vooral om het punt gaan dat de kinderen op die dag cadeautjes krijgen, dan kan de vertaler, zeker voor een jong publiek, overwegen om hier Sinterklaas of – voor Vlaamse lezers – de Kerstman van te maken. Vraag je dus steeds af welke vertaling in de doelcultuur het gewenste effect oplevert.

Lastig is het vaak als bepaalde begrippen in een systeem zijn ingebed dat verschilt van het onze. Complexe systemen als de politiek, het onderwijs, de gezondheidszorg en het rechtsstelsel zijn in bijna elk land anders georganiseerd. Een ogenschijnlijk simpele term als *abogado* is in veel gevallen als 'advocaat' te vertalen, maar het kan relevant zijn om te weten dat hij of zij niet precies hetzelfde takenpakket heeft als onze advocaat. In een deel van de Spaanstalige wereld wordt bijvoorbeeld standaard een *abogado* in de arm genomen om de aspirant-koper te assisteren bij het kopen van een huis, terwijl er geen sprake is van een juridisch conflict. Een vertaler moet zich in zo'n geval documenteren over hoe het achterliggende systeem in elkaar zit en alert zijn op de connotatie van de term in kwestie in zowel de bron- als de doeltaal.

Als er door een te verwachten gebrek aan kennis van je lezers een probleem dreigt, kan het met het oog op de referentiële functie nodig zijn om extra informatie te geven. Soms kun je die in een voetnoot kwijt, maar meestal is het prettiger om dit anders op te lossen, namelijk door op onnadrukkelijke wijze wat informatie in de lopende tekst te stoppen:

...como afirmó Zapatero: ...aldus **premier** Zapatero

Of, voor een publiek dat vermoedelijk nog minder op de hoogte is van de Spaanse politiek:

aldus **de Spaanse socialistische premier** Zapatero.

Bij teksten met cultuurhistorische verwijzingen is een veelvoorkomend vertaalprobleem dat Spaanstalige lezers in vergelijking met de onze een hoger kennisniveau hebben, omdat de geschiedenis van de eigen cultuur op school tot de vaste lesstof behoort. Zo begint de Peruaanse schrijver Mario Vargas Llosa een essay op de opiniepagina van de Spaanse krant *El País*, waarin hij op de herkomst van zijn oorspronkelijk Spaanse achternamen ingaat, als volgt:

Los Vargas llegaron al Perú con la primera oleada de españoles, aquella que, con Pizarro a la cabeza, fundó Piura, escaló los Andes y, en la plaza de Cajamarca, dio un golpe de muerte al Tahuantinsuyo.

De auteur gaat er hier zonder meer van uit dat zijn publiek vertrouwd is met de geschiedenis van de Spaanse veroveraars, die na aankomst in Zuid-Amerika een bloedbad aarichtten onder de oorspronkelijke Incabevolking van Peru. De term *Tahuantinsuyo* komt uit de inheemse taal van de Inca's, het Quechua, en betekent 'Rijk van de vier windstreken'. Voor de vertaling kan het, afhankelijk van de beoogde functie en de precieze doelgroep, nuttig zijn om ook hier onopvallend één of meer aanvullende informatie-elementen mee te smokkelen:

De eerste dragers van de naam Vargas kwamen in Peru aan met de eerste golf Spanjaarden die, met **veroveraar** Pizarro aan het hoofd, **de stad** Piura stichtte, de Andes overstak en op het **stadsplein** van Cajamarca het **Incarijk** ten val bracht.

Voor een publiek van historici of Latijns-Amerikakenners is zo'n **expliciterende vertaling** vermoedelijk overbodig, maar voor een ruimere doelgroep wordt de informatiedichtheid zonder uitleg wel erg hoog en moet er iets worden toegevoegd van de achtergrondkennis van de oorspronkelijke lezers. Bedenk wel dat dit soort gegevens gedoseerd moet worden: te veel uitleg maakt een betuttelende indruk. Tot slot kan de vorm van zo'n eventuele toelichting een rol spelen, afhankelijk van het medium waarin de vertaling gepubliceerd wordt; in een wetenschappelijk artikel is een notenapparaat bijvoorbeeld wel toegestaan, in een krant of roman normaal gesproken niet.

1.2 Persuasieve teksten

Persuasieve teksten hebben als primair doel de lezer of toehoorder te overreden iets te doen. De auteur wil het publiek tot de aanschaf van een design-apparaat overhalen, of op de beste kandidaat laten stemmen, of ons waarschuwen vooral geen bananen zonder keurmerk in huis te halen. Deze teksten worden ook wel 'appellatief' genoemd, omdat ze een direct of indirect appel doen op de ontvanger. Reclامتeksten en partijpolitieke pamfletten zijn typische voorbeelden van dit genre.

Wat zijn hier globaal de gebruiksmogelijkheden van de doeltekst? Het is voorstelbaar dat een opdrachtgever in het kader van een marktverkenning met behulp van de vertaling te weten wil komen hoe het publiek in de broncultuur tot aankoop van een product wordt verleid. In dat geval ligt het voor de hand om een tamelijk letterlijke vertaling met eventueel uitleg in de vorm van voetnoten te produceren. In veel gevallen zal het echter de bedoeling zijn om het wervende karakter te behouden, en dan kunnen drastische ingrepen geoorloofd of zelfs nodig zijn om de nieuwe doelgroep over de streep te trekken. De vertaler dient de brontekst dan (in overleg met de opdrachtgever) te bewerken of te herschrijven. Soms bemoeit zich na of in plaats van de vertaler nog een andere professional met de tekst. Reclameslogans komen vaak uit de koker van copywriters, die niet perse de brontaal beheersen; het kan echter wel zijn dat zij zich in eerste instantie op vertalingen baseren. In een advertentie voor Couldina, een middel tegen griep en verkoudheid, wordt bijvoorbeeld gerefereerd aan de naamsbekendheid van dit merk in Spanje:

*Couldina: **como siempre**, alivio eficaz*

Zou dit als nieuw medicijn op de Nederlandse of Belgische markt geïntroduceerd worden, dan moet hier uiteraard een andere slogan voor worden bedacht. Er is dan strikt ge-

nomen geen sprake meer van vertaling. Iets soortgelijks geldt voor het vertalen van titels van boeken en films, die vaak een wervende functie hebben; deze worden vaak door een uitgever of redacteur bedacht, en komen niet altijd overeen met de oorspronkelijke titel. Een voorbeeld: een letterlijke vertaling van de romantitel *Como agua para chocolate* van Laura Esquivel werd niet geschikt bevonden omdat deze naar een specifiek Mexicaanse bereidingswijze verwijst. De Nederlandse uitgave kreeg daarom een andere – en meer romantische – titel mee: *Rode rozen en tortilla's*.

Ook bij het vertalen van persuasieve teksten vormen interculturele of cultuurverschillen geregeld een probleem. Zulke verschillen hangen in veel gevallen samen met de connotatie van een bepaald begrip. De consumptie van mineraalwater wordt in Noord-Europese landen bijvoorbeeld in de eerste plaats geassocieerd met gezondheid en in Zuid-Europa meer met slankheid. Het is voor een vertaler essentieel om van dit soort cultuurgebonden connotaties op de hoogte te zijn, al was het maar om de opdrachtgever te kunnen adviseren over do's en don'ts in de doelcultuur. Een gebrek aan cultuurkennis is bovendien een potentiële bron van fouten: zo misten de vertaler en de uitgever (Boekwerk) van Miguel Delibes' roman *Los santos inocentes* de katholieke betekenis van deze feestdag, Onnozele kinderen, en werd de titel letterlijk als 'De heilige dwazen' vertaald.

1.3 Directieve teksten

Tot het directieve (sturende) teksttype behoren teksten met veel aanwijzingen en instructies, zoals bijsluiters van medicijnen en keukenrecepten: 'gebruik dit geneesmiddel niet in combinatie met alcohol,' 'voeg nu de suiker toe' enzovoorts. In dit soort teksten zijn doorgaans ook informatieve en persuasieve elementen te vinden. Belangrijk bij het vertalen hiervan is er rekening mee te houden dat het publiek soms op een andere toon wordt aangesproken dan bij ons. Op een Chileense website worden allerlei dringende adviezen aan jongeren gegeven die ten doel hebben te voorkomen dat zij een seksueel overdraagbare aandoening oplopen. De waarschuwingen zijn herhaaldelijk in een gebiedende wijs verpakt:

Si tienes una ITS [infección de transmisión sexual], no tengas relaciones sexuales hasta que el médico diga que te has curado.

Als je een soa hebt, [heb dan geen seks >] mag je geen seks hebben tot de dokter zegt dat je genezen bent.

Hoewel deze vertaling in taalkundig opzicht correct is, zal dit verbod bij veel Nederlandse jongeren wellicht verkeerd vallen, omdat ze er niet van gediend zijn op zo'n autoritaire wijze te worden aangesproken. Om het gewenste effect te bereiken doet de vertaler er goed aan dit pragmatische aspect mee te wegen en bijvoorbeeld als volgt te formuleren:

...is het beter om te wachten met seks tot je volgens de dokter genezen bent.

Dit soort vertaalproblemen heeft (behalve met een cultuurverschil, nl. een grotere afstand arts-patiënt) te maken met een hiërarchie in het taalgebruik die wordt uitgedrukt door het stijlniveau, het **register**. Dit kan zich op allerlei manieren en in verschillende

gradaties manifesteren: van formeel tot informeel, van keurig tot ordinair of van algemeen tot wetenschappelijk. De vertaler moet alert zijn op mogelijke verschillen in de norm die hiervoor in zijn of haar cultuur geldt. Een voorbeeld is het gegeven dat het in Spanje gebruikelijker dan bij ons is om wetenschappelijk jargon te bezigen in een tekst voor een algemeen publiek. Dat gebeurt onder meer in de gebruiksaanwijzing bij de Pipistop, een plaswekker om kinderen van een jaar of zes, zeven het bedplassen af te leren. Dit is een sterk directieve tekst, die doorspekt is met gebiedende-wijsvormen als *aguanta lo que puedas*, ‘probeer het op te houden zo lang als je kunt’. De tekst is qua stijl grotendeels toegespitst op jonge kinderen, maar er wordt tussendoor gestrooid met wetenschappelijke termen als *micciones nocturnas* (nachtelijke urinelozingen) en *un condicionamiento de tu cerebro* (conditionering van je hersenen), die ongetwijfeld ook voor een doorsnee Spaans kinderpubliek erg hoog gegrepen zijn. Als de vertaling bestemd is voor Nederlandstalige kinderen van dezelfde leeftijdscategorie, kun je daar beter een ‘plasje midden in de nacht’ van maken, respectievelijk een parafrase als ‘je hersens moeten zorgen dat je het afleert’.

1.4 Expressieve teksten

In teksten waarin naast de inhoud ook de vorm of stijl een prominente rol speelt, wordt wel gesproken van de expressieve (of esthetische) functie. Hierbij denken we in de eerste plaats aan literatuur, en bij uitstek poëzie, maar stijl- en klankmiddelen die vooral in gedichten voorkomen kunnen natuurlijk ook in andere teksttypen optreden. Kijk maar eens naar het gebruik van rijm in advertenties:

Limpiacristales Diamante deja el cristal muy brillante

Of deze alliteratie, in een slogan om het openbaar vervoer te promoten:

En bus ves por donde vas.

Ook een stuk in de krant kan zoals gezegd een esthetische waarde hebben. Toonaangevende auteurs als Mario Vargas Llosa, Rosa Montero en Fernando Savater schrijven sinds jaar en dag columns en verhalen in kranten als *El País*, wat al aangeeft dat journalistiek en literatuur, feit en fictie niet strikt gescheiden hoeven te zijn. Dit geldt nog sterker als de journalistieke stukken sporen dragen van andere genres, zoals reisverhalen in het geval van Montero en historische of politieke elementen in essays van Vargas Llosa.

Voor het vertalen geldt ook hier dat de functie van de nieuwe tekst richtinggevend is: vertalingen van literatuur leveren niet per definitie literaire vertalingen op, en zijn ook niet altijd als zodanig bedoeld. Het is best mogelijk dat een gedicht of literair fragment letterlijk vertaald moet worden om als hulpmiddel voor het volgen van de brontekst te dienen, iets wat ook wel gebeurt bij religieuze teksten als die in de Bijbel. Meestal worden echter ook van de vertaling esthetische kwaliteiten verwacht. Relevant hierbij is het gegeven dat literaire kenmerken door verschillen in taalsysteem en taalgebruik niet altijd op precies dezelfde manier kunnen worden overgebracht. Zo kent het Spaans traditioneel klinkerrijm (*verano* / *malvado*), terwijl in het Nederlands eindrijm gebruikelijker is. Het is dus ook hier weer van belang na te gaan welk effect een bepaald element heeft. Een fout, die in een informatieve tekst doorgaans rechtgezet dient te worden, kan in een

literaire tekst een specifieke bedoeling hebben. De schrijver kan hiermee bijvoorbeeld suggereren dat een personage van buitenlandse komaf is, een beperkt opleidingsniveau heeft of niet al te slim is. Dat laatste geldt voor het volgende voorbeeld, afkomstig uit de roman *Cinco horas con Mario* van Miguel Delibes (ed. Destino, p. 76). In een lange monoloog spreekt de vertelster op bewonderende toon over haar moeder, die in haar jeugd Frans heeft geleerd:

se educó en las Damas Negras [een nonnencongregatie waar Frans gesproken werd], y estuvo un año en Francia, en Dublín creo

Zo'n 'functionele fout' moet uiteraard gereproduceerd worden. Hier kan dat toevallig op dezelfde manier, maar dat is niet altijd mogelijk. Om toch globaal hetzelfde effect te krijgen zou de vertaler in dat geval gebruik kunnen maken van het procédé compensatie, dat betrekking kan hebben op allerlei, vaak stilistische, aspecten. Hiermee probeer je het lokale verlies van een aspect van de brontekst op een ander punt, waar de doeltaal zich er speciaal voor leent, als het ware goed te maken. In een autobiografisch artikel van Antonio Muñoz Molina, 'Invierno y aceituna,' komt de volgende passage voor:

Durante la aceituna se comía caliente para cenar, ya de vuelta en casa, porque en el tajo la comida eran fiambres y embutidos.

Het woord *tajo* [werk], dat hier op de olijvenoogst slaat, is informeel. Nu kent ons lexicon wel min of meer equivalente termen (denk aan 'klus' of 'karwei'), maar het doet wat vreemd aan om dit aspect hier precies op woordniveau te vertalen ('bij de klus bestond het eten uit worst en andere vleeswaren'). Het geeft een veel natuurlijker effect om dat informele-registerelement bij het in het Spaans erop volgende zelfstandig naamwoord, *comida*, te trekken en in de vertaling iets naar voren te halen: 'de middaghap op het werk bestond uit...'

Natuurlijk kan dit procédé ook in niet-literaire teksten worden toegepast. In een voorlichtingsbrochure van de vakbond Comisiones Obreras, die zowel informatieve als wervende aspecten heeft, wordt niet toevallig herhaaldelijk het werkwoord *trabajar* gebruikt: *trabajamos por el empleo estable, trabajamos para conseguir que puedas ejercer de manera efectiva tus derechos*, enzovoorts. In het Nederlands komt het in sommige gevallen geforceerd over om dit door middel van – het even relevante – 'werken' weer te geven, en pakt het beter uit om een verwante term als 'zich inzetten voor' of 'zijn best doen om' te gebruiken. Op een ander punt in de tekst van de brochure kan een werkwoord dat in de context ongeveer hetzelfde betekent, *reivindicar* (opeisen, claimen), echter prima met 'werken' worden vertaald:

Reivindicamos mejoras de tus condiciones de trabajo y de vida.

We **werken** met man en macht aan een verbetering van je arbeids- en levensomstandigheden.

Op die manier wordt de frequentie van aan werk gerelateerde termen in de tekst als geheel toch gehandhaafd.

Een **stijlbreuk** is een laatste punt waar speciaal de literair vertaler alert op moet zijn. Hiervan is sprake als zich een onverwachte verandering van stijl voordoet die een verrassend effect heeft. Dat kan natuurlijk onbedoeld zijn, maar als de auteur dit bewust als stijlmiddel toepast kan de vertaler er niet omheen. In het verhaal ‘Las manos de Orlac’ van Juan Manuel de Prada (uit de bundel *El silencio del patinador*, Valdemar 1995) wordt over koning Midas uit de Griekse mythologie het volgende gezegd:

Midas convertía en oro todo lo que tocaba: la comida, el agua, las tetas de su consorte, todo.

Wanneer je het gemarkeerde zinsdeel vertaalt door ‘de borsten van zijn vrouw’ treedt er nivellering op: noch het ordinaire aspect van *tetas* (tieten), noch het verheven register van *consorte* (gemalin, gade) wordt dan overgebracht en daarmee is het opvallende contrast verdwenen. Kortom: ga ook in dit soort gevallen na wat de functie van het brontekstelement is en welk middel het meest geschikt is om deze in de doeltaal te realiseren.

Naast deze globale indeling in teksttypen zijn er natuurlijk nog allerlei (sub)categorieën te onderscheiden. Zo worden teksten waarin de muzikale en / of visuele component belangrijk is, zoals liedteksten, opera en ondertitels, vaak als een geval apart beschouwd, omdat de vertaling hiervan allerlei specifieke eisen stelt die boven een algemene vertaalkundigheid uitstijgen. Om die reden zullen we er hier verder niet op ingaan.

1.5 Register op teksttype

Over het algemeen hebben teksten, zoals hiervoor gesteld, een combinatie van functies: ze brengen doorgaans informatie over (referentiële functie), de auteur wil lezers op sommige plaatsen wellicht beïnvloeden (persuasief) of zelfs opdragen iets te doen (directief), en de boodschap kan in een opvallende of fraaie vorm gegoten zijn (expressief). We geven hieronder alleen een indicatie van de dominante functie van de brontekst, waarbij je als vertaler in het oog moet houden dat er verschillen ten opzichte van de functie van de vertaling mogelijk zijn. Teksten die uit meerdere gedeeltes met een verschillend focus bestaan kunnen in meer dan één categorie vallen.

Teksten met een overwegend referentiële functie zijn:

- hoofdstuk 1: Buñuel, Pelota vasca, El entierro de la sardina, Cantautores;
- hoofdstuk 2: El overbooking;
- hoofdstuk 3: Ludoteca (fragment 1), Alumnos inmigrantes, El juego en la infancia;
- hoofdstuk 4: El Niño, Las medusas, Llamas sobre el agua, Turleque;
- hoofdstuk 5: Fernando Lalana;
- hoofdstuk 6: Dormidina 2, Acrilamida, Los antibióticos, El parto normal;
- hoofdstuk 7: Comercio justo, Air Madrid, Prensa gratuita;
- hoofdstuk 8: La adopción, Lenguas cooficiales, Crédito hipotecario (schema), Carta abierta.

Teksten met relatief veel persuasieve, met name wervende elementen zijn:

- hoofdstuk 1: Moda;
- hoofdstuk 2: Lo mejor del Perú, Reseña restaurantes, Turismo rural;

hoofdstuk 3: Ludoteca (fragment 2);
 hoofdstuk 6: Couldina, Dormidina 1;
 hoofdstuk 7: Comisiones Obreras;
 hoofdstuk 8: Crédito hipotecario (inleiding).

Teksten met een aantal instructieve of directieve elementen:

hoofdstuk 2: Etiqueta;
 hoofdstuk 3: Las chapas, Pipistop;
 hoofdstuk 6: ITS Preguntas frecuentes;
 hoofdstuk 8: Cómo formular la queja.

Teksten met een bijzondere stijl of anderszins expressieve functie:

hoofdstuk 1: La historia interminable, Invierno y aceituna;
 hoofdstuk 3: Ludoteca (versje);
 hoofdstuk 4: Prensa gratuita (ingezonden brieven);
 hoofdstuk 5: La lluvia, La salvación, Leyenda del dragón, Amores perros, La prueba.

2 Richtlijn voor het vertalen: een stappenplan

Hieronder wordt een standaardprocedure beschreven om in principe tot een kwalitatief goede vertaling van een schriftelijke tekst te komen. We gaan uit van een onderwijssituatie, maar doen met het oog op stagiair(e)s bijvoorbeeld ook enkele suggesties voor de vertaalpraktijk. Aangenomen wordt dat je naar je moedertaal (Nederlands) vertaalt. Samengevat ziet dit stappenplan er als volgt uit:

- 1 zorg dat je een goed beeld hebt van de brontekst;
- 2 maak een planning;
- 3 analyseer de brontekst;
- 4 check aan welke eisen de vertaling moet voldoen;
- 5 vertaal de brontekst;
- 6 bekijk je vertaling kritisch.

Toelichting

- 1 Een open deur, maar toch: lees de brontekst in zijn geheel door en zorg dat je deze begrijpt. Maak hierbij – kritisch – gebruik van hulpmiddelen als een- en tweetalige woordenboeken en encyclopedieën (online, op cd-rom of op papier), zoekmachines, internetsites en grammatica's. Voor specialistische teksten zijn woordenboeken en handboeken op een bepaald vakgebied nuttig. Op internet vind je verder allerlei mailinglists en discussiegroepen waar vertalers informatie uitwisselen; kijk wel uit dat je niet verdrinkt in het informatieaanbod. Maak als het kan gebruik van de expertise van native speakers of mensen die thuis zijn in een vakgebied (maar overvraag hen niet). In de vertaalpraktijk worden behalve deze hulpmiddelen, vooral bij grote vertaalopdrachten met veel repeterende terminologie, vaak vertaaltools gebruikt als die van Trados of Déjà vu. Bij problemen nemen vertalers soms contact op met de auteur van de tekst of de opdrachtgever.

- 2 Zorg dat je van tevoren weet wat de bedoeling is van de vertaling. Zijn er speciale voorwaarden waaraan moet worden voldaan, zoals het gebruik van eerder gehanteerde terminologie of geschiktheid voor publicatie in een bepaald medium (een krant, website, wetenschappelijk tijdschrift)? Probeer de moeilijkheidsgraad en de kwaliteit van de tekst in te schatten. Ga na wanneer de vertaling klaar moet zijn en maak een planning.

Voor beroepsvertalers geldt dat het veel tijd kan besparen om een gedeelte met een hoge moeilijkheidsgraad uit te besteden of – als ruildienst of tegen betaling – samen te werken met een ervaren collega. Als de deadline niet haalbaar lijkt, overlegt een vertaler meestal in een vroeg stadium of het mogelijk is deze uit te stellen.

- 3 Beantwoord voor jezelf de volgende vragen over de brontekst: waar gaat deze over? Wie heeft hem geschreven, en met welk oogmerk? Is het misschien een vertaalde tekst waarvan het origineel of een andere taalversie te achterhalen is? Tot welk teksttype behoort de tekst overwegend (informatief, literair, wervend, directief)? Definieer ook de tekstsoort: advertentie, rapport, essay, nieuwsbericht, enzovoorts. Hoe is de tekst opgebouwd? Let hierbij op de uitwerking van het thema en de verbinding van alinea's. Staan er fouten of slordigheden in de tekst, zoals onlogische of overbodige elementen of spelfouten? Hoe is het taalgebruik te karakteriseren; is dit homogeen of is er opvallende variatie, bijvoorbeeld in de vorm van een stijlbreuk? Wat is het register: ambtelijk, neutraal, informeel, populair? Bevat de tekst specifieke elementen uit het land van herkomst, zoals verwijzingen naar nationale instanties, de politiek, bekende personages en dergelijke? Zijn er signalen waaruit blijkt tot welke doelgroep de tekst gericht is, qua geografische herkomst (denk met name aan Spaans-Amerikaans taalgebruik), leeftijd (bijvoorbeeld jongeren), opleidingsniveau (simpel of complex taalgebruik)? Kun je verwijzingen naar andere teksten ontdekken? In welk medium is de tekst verschenen?

- 4 Probeer vervolgens vergelijkbare vragen te beantwoorden voor de vertaling in spe. Wat is het doel van de vertaling? Moeten teksttype en -soort behouden blijven, of krijgt de vertaling een (iets) andere functie? Zo kan de opdrachtgever een globale vertaling wensen om te beoordelen of de hele brontekst tot in detail vertaald moet worden, of een vrij letterlijke vertaling van een advertentie die in een later stadium nog door een copywriter bewerkt moet worden. De doelgroep van de vertaling zal altijd afwijken van het oorspronkelijke publiek: de doeltekst is immers bestemd voor lezers met een andere moedertaal en vaak ook een andere cultuur. Zijn er daarnaast bijzondere factoren waar je rekening mee moet houden? Wees bijvoorbeeld alert op een verschil in retorische traditie, waardoor handhaving van het taalgebruik een verhoudingsgewijs verheven effect kan krijgen. Beschikt je beoogde publiek over ongeveer dezelfde kennis als de oorspronkelijke lezers? Ga dit voor alle cultuurspecifieke verwijzingen na, en let hierbij ook op mogelijke verschillen tussen Nederland en Vlaanderen. Zo nee, in hoeverre is het relevant informatie toe te voegen, en in welke dosering en vorm: voetnoten, een voor- of nawoord, kleine verhelderende toevoegingen in de tekst, een combinatie hiervan? Dit hangt samen met de vraag in welk medium de doeltekst zal verschijnen; zo zijn in een toeristische brochure of een roman doorgaans geen noten toegestaan. Kan de stijl – speciaal van belang bij literaire teksten – zodanig worden overgebracht dat het effect min of meer gelijk is? Let onder meer op beeldspraak. Kun